Николај Васиљевич Гогољ

ШИЊЕЛ

У једном департаменту... али боље да не кажем у којем департаменту[1]. Нема ничега срдитијег него што су свакојаки департаменти, пукови, канцеларије и, једном ријечју, све врсте службеничких сталежа. Сада већ сваки појединац сматра да је повредом његове личности увријеђено цијело друштво. Кажу да је ту недавно стигла жалба једног начелника окружне полиције, не сјећам се из ког града, у којој он јасно излаже како се не извршавају одлуке државних власти и како се свето име његово изговара сасвим узалуд. А у потврду томе приложио је жалби повелики том неког романтичарског дјела у којем се на сваких десет страница појављује начелник окружне полиције, понегдје чак и као сасвим пијан. Зато ћемо, да би се избјегле свакојаке непријатности, департамент о којем је ријеч назвати једним департаментом. Дакле, у једном департаменту служио је један чиновник; чиновник, не може се рећи нарочито упадљив: нискога раста, мало рошава лица, помало риђаст, чак на изглед мало кратковид, мале ћеле изнад чела, изборaних образа и такозване хемороидне боје лица ...

Шта да се ради! Свему томе криво је петроградско поднебље. Што се његова чина тиче јер код нас прије свега треба поменути чин, био је оно што се назива вјечити титуларни савјетник, којем су се, као што је познато, довољно подсмијавали и с њим се нашегачили разни књижевници који имају лијеп обичај да навале на оне који не могу уједати. Презиме тога чиновника било је Башмачкин. Већ по самом презимену види се да је настало од башмака[2]; али кад, у које вријеме и на који начин је оно настало од башмака, ништа се не зна. И његов отац, и дјед, чак и шурјак и сви чисто Башмачкини – одељење министарства или носили су чизме, једино мијењајући трипут годишње ђонове. Име му је било Акакије Акакијевич. Можда ће се оно читаоцу учинити мало чудно и као нарочито тражено, али се он може увјерити да они то име уопште нису тражили, већ да су се саме по себи стекле такве околности да му се никако није могло дати друго. И то се догодило управо овако.

Акакије Акакијевич родио се, ако ме памћење није издало, 23. марта пред вече. Његова покојна мати, чиновница и врло добра жена, побринула се, како и треба, да се дијете крсти. Мати му је још лежала на кревету према вратима, а са десне стране стојао ја кум, ванредно добар човјек, Иван Иванович Јерошкин, шеф одсјека у сенату, и кума, супруга полицијског официра, жена ријетких врлина, Ана Семјоновна Белобрјушкова. Родитељки су препустили да од три сљедећа имена изабере које хоће: Мокија, Сосија или да дијете назове по имену мученика Хоздазата. »Не«, помислила је покојница, »каква су то имена!« Да би јој угодили, отворили су неку другу страну у календару; опет испадоше три имена: Трифилије, Дула и Варахасије. »Е, то је Божја казна – рекла је мајка – каква ли су све то имена; ја, заправо, таква никада ни чула нисам. Још да је Варадат или Варух, али Трифилије и Варахасије!« Преврнули су још један лист и појавили су се: Павсикахије и Вахтисије. »Е па већ видим – рекла је мајка – да му је, очевидно, тако суђено. Па ако је тако, онда ће бити боље да се зове као и његов отац. Отац је био Акакије, па нека и син буде Акакије. Тако је настао Акакије Акакијевич. Онда су дијете крстили, при чему је оно заплакало и начинило такву гримасу као да је предосјећало да ће бити титуларни савјетник. Ето, дакле, на који се начин све то одиграло. Све смо то навели зато да би сам читалац могао видјети да се то догодило из сасвим пријеке потребе и да никако није било мо^гућно дати му друго име.

---

[1] департамент, француски департемент нека установа, прим. прев.

[2] башмак — ципела, прим. прев.

Када је и у какво вријеме он ступио у департамент, и ко га је поставио, тога се нико није могао сјетити. Ма колико се промијенило директора и свакаквих начелника, њега су увијек видјели на једном истом мјесту, у истом положају, на тој истој дужности чиновника за преписивање аката, тако да су се потом увјерили да је он, очевидно, тако и на свијет дошао већ потпуно готов, у виц мундиру и са ћелом на глави. У департаменту му се није указивало никакво поштовање. Стражари не само да нису устајали кад је он пролазио него га чак нису ни гледали, као да је кроз тријем пролијетала обична мува. Начелници су поступали с њим некако деспотскихладно. Било какав помоћник шефа одсјека бацио би му акта право под нос, не казујући му чак ни: »Препишите« или: »Ево једна занимљива, лијепа стварчица«; или нешто пријатно што се чини у лијепо васпитаним службама. И он је узимао акт само га погледавши, а не гледајући онога ко му га је потурио и да ли је имао право на то. Он је акт узимао и одмах се припремао да га преписује. Млади чиновници су му се подсмијевали и са свим канцеларијским оштроумљем правили досјетке на његов рачун, причали пред њим разне измишљене приче о њему; говорили да га туче газдарица, седамдесетогодишња старица, питали га кад ће им бити свадба, развијавали му над главом папириће, називајући то снијегом. Али Акакије Акакијевич на све то није одговарао ниједном ријечи, као да пред њим није било никога; то чак није имало никаквога утицаја на његов посао: усред тих ометања он у преписивању аката није начинио ниједну грешку. Само ако би шала била сувише неподношљива, кад су му гурали руку ометајући га у послу, промумлао би: »Оставите ме, што ме вријеђате?« Било је нечега чудног у тим ријечима и у гласу којим су оне биле изговорене. У том гласу је одјекивало нешто што тако изазива сажаљење, да је један младић, недавно постављен, који је по угледу на друге допустио себи да му се подсмјехне, одједанпут застао као прободен мачем и као да се од тог тренутка све пред њим измијенило и добило други изглед. Нека натприродна сила одгурнула га је од другова с којим се био упознао, прихвативши их као пристојне, углађене људе. И дуго послије тога, у највеселијим тренуцима, јављао му се пред очима ониски чиновник с малом ћелом на глави, са својим продирним рјиечима: »Оставите ме, што ме вријеђате?« – и у тим продирним ријечима одзвањале су друге ријечи: »Ја сам твој брат«. И јадни младић је покривао лице рукама и потом много пута у свом вијеку задрхтао увиђајући како је у човјеку много нечовјечности, како је у углађеној, свјетској образованости скривено много свирепе грубости и, о боже, чак и у оном човјеку ког свијет признаје за племенита и часна...

Тешко би се негдје могао наћи човјек који се тако као он саживио са својом дужношћу. Мало је рећи: служио је ревносно – не, служио је с љубављу. Ту, у том преписивању аката, он је налазио неки свој шаролики и пријатни свијет. Уживање му се огледало на лицу: нека слова су му била нарочито омиљена, и кад би наишао на њих, био би ван себе: и подсмјехивао се, и намигивао и мицао уснама, тако да му се, изгледало је, на лицу могло прочитати свако слово које је нацртало његово перо. Да су га награђивали према марљивости, он би, можда, на своје запрепашћење, доспио чак и у државне савјетнике; а он је, како су говориле оштроумне шаљивчине, његови другови, дослужио до орденске пантљичице и петељкице и стекао хемороиде. Ипак, не може се рећи да на њега баш нико није обратио никакву пажњу. Један директор, будући добар човјек и желећи да га награди за дугу службу, наредио је да му се да неки важнији посао но што је обично преписивање; управо му је било наређено да према једном већ готовом акту састави неку представку за друго надлештво; сав посао састојао се само у томе да се промијени насловно звање и да се ту и тарно прво лице глагола замијени трећим. Њему је то задало такву муку да се сав ознојио, да је брисао чело и најзад рекао: »Не, боље ми дајте да нешто препишем«. Од тога тренутка су га пустили да само преписује. Чинило се да осим преписивања за њега није постојало ништа друго. О свом одијелу уопште није мислио. Његов вицмундир није био зелене, него некакве риђастобрашњаве боје. Мала јака на њему била је уска, ниска, тако да му је врат, иако није био дугачак, излазећи из оковратника изгледао необично дугачак, као у оних гипсаних мачића што климају главама док их странци трговци по читаво

туце носе на глави. И за његов огртач се увијек нешто лијепило: или сламчица од сијена или какав кончић. Уз то, он је био нарочито вјешт да, ходајући улицама, стигне под прозор баш у тренутку кад кроза њ избацују свакакво смеће, па је зато стално односио на свом шеширу корице од лубеница и диња, и сличне којештарије. Ниједанпут у своме животу он није обратио пажњу на то шта се на улици свакодневно ради и дешава, што његов сабрат, млади чиновник, као што је познато, свагда погледа, пружајући проницљивост свога оштрог погледа тако далеко, да је чак на другој страни улице примјећивао чије су панталоне раскопчане – што је на његову лицу увијек измамило лукав осмјејак.

Али, ако је Акакије Акакијевич нешто и гледао, свугдје је видио своје чисте редове исписане уједначеним рукописом и тек кад би му се, однекуд се нашавши, коњска вилица наслонила на раме и пуштала му из ноздрва у лице прави вјетар, тек тада би примијетио да он није на средини реда, већ насред улице. Кад би стигао кући, одмах би сједао за сто, брзо посркао свој шчи и јео парченце говедине с луком, не осјећајући уопште њихов укус. Све је то јео с мухама и са свим оним што би му Бог послао у томе тренутку. Кад би примијетио да му се стомак почињао пупчити, устајао би од стола, узимао мастило и преписивао акта која је донио кући.

Ако ових није било, он је намјерно, за лично задовољство, правио копију за себе, нарочито ако је акт био значајан не по љепоти стила, већ по томе што је упућен каквој новој или важној личности.

Чак и у вријеме кад сиво петроградско небо сасвим изгуби свој сјај и кад се сав чиновнички свијет најео и ручао како је ко могао, према висини плате и личном ћефу – кад су већ сви послије департаментског шкрипања перима, трчкарања, својих и туђих неопходних послова и свега онога што неуморни човјек задаје себи добровољно, чак више но што је потребно – кад се чиновници журе да се у преостало вријеме предаду уживању: окретнији јурећи у позориште, неко на улицу опредјељујући се за разгледање неких шеширића, неко да вече протрећи у удварању каквој згодној дјевојци, звијезди малог чиновничког круга, неко, и то се дешава најчешће, просто одлази своме другу на четврти или трећи спрат, у двије мале собе с предсобљем или кухињом и неким модним стварима, лампом или каквом другом стварчицом, које су га стале многих жртвовања, одрицања од ручкова, шетњи – ријечју, чак и онда кад су се сви чиновници разилазили по малим становима својих пријатеља да се поиграју виста, пијуцкајући из чаша чај с јефтиним двопеком, увлачећи дим из дугачких чибука, причајући за вријеме раскусуривања какву сплетку пренесену из вишега друштва, чега се руски човјек не може одрећи никад и ни у каквом стању, или чак, кад се нема о чему разговарати, да се препричава она вјечна анегдота о команданту коме су дошли да јаве да је коњу Фалконетова[3] споменика подрезан реп – ријечју, кад се све здало да се забави – Акакије Акакијевич није се предавао никаквој разоноди. Нико није могао рећи да га је икад видио на било каквој вечерњој забави. Пошто би се напреписивао до миље воље, легао би да спава, унапријед се смјешкајући при помисли на сутрашњи дан: Бог ће нешто и сутра послати за преписивање. Тако је протицао тихи живот човјека који је с платом од четири стотине знао бити задовољан својом судбином, и можда би се довукао до дубоке старости да није било разних великих несрећа расутих по животном путу, не само титуларних већ и тајних, правих дворских и свакојаких других савјетника, чак и оних који савјете никоме не дају нити их сами од кога примају.

Има у Петрограду један страшан непријатељ свих оних који добијају четири стотине рубаља плате годишње. Тај непријатељ није нико други него наш сјеверни мраз, иако, уосталом, говоре да је он врло здрав. У девет сати ујутро, управо онда кад се улице прекрију чиновницима који одлазе на посао, почиње он да даје тако јаке и оштре зврчке свим носовима без разлике, да

[3] Ријеч је о величанственом споменику Петру Великом у Петрограду Лењинграду, раду француског вајара Етјена М. Фалконета 1716—1791, прим. прев.

јадни чиновници никако не знају куд да их дјену. У то вријеме кад од мраза боли лобања и сузе навиру на очи чак и онима који заузимају највише положаје, јадни титуларни савјетници остају каткад сасвим беспомоћни. Једини спас им је у томе да у танушним шињелчићима претрче што брже могу петшест улица и да се затим ваљано нацупкају ногама у тријему све док им се не раскраве замрзнуте способности и даровитости за обављање својих дужности. Акакије Акакијевич је од неког времена почео осјећати да га је некако необично јако почело пробадати у леђима и раменима и поред тога што се трудио да што брже може претрчи одређени простор. На крају је помислио, не крије ли се какав кривац томе у његову шињелу. Кад га је код куће добро разгледао, открио је да се он на дватри мјеста, управо на леђима и раменима истањио као права мрежа: сукно се тако излизало да се провидјело, а постава распала. Треба знати да је чиновницима и шињел Акакија Акакијевича служио као предмет подсмијеха; одузели су му чак и племенити назив шињел и назвали га домаћом женском хаљином. У ствари, шињел је и имао неки чудан крој: јака му је сваке године била све мања и мања, јер је служила за поткрпљивање других дијелова на њему. Закрпе нису показивале кројачеву вјештину, па су испадале неспретне и ружне. Увидјевши у чему је ствар, Акакије Акакијевич је закључио да шињел мора однијети кројачу Петровичу, "који је становао негдје на четвртом спрату до мрачних степеница, који је, и поред тога што је био ћорав и рошав, доста успјешно поправљао чиновничке и све друге панталоне и фракове – разумије се, кад је био тријезан и кад није пунио главу другим пословима. О томе кројачу, разумије се, не би требало много говорити, али пошто је уобичајено да се у приповијеци потпуно оцрта карактер сваке личности, онда, нема се куд, дајте нам овамо и Петровича. Он се најприје звао просто Григорије и био је кмет некога спахије: Петровичем се почео звати откад се ослободио и почео подоста пити о свим празницима, с почетка о већим, а послије, без разлике, о свим црквеним само ако су у календару обиљежени крстићем. С те стране био је вјеран прадједовским обичајима, и у препиркама са женом називао ју је свјетовном женом и Швабицом. Пошто смо већ споменули жену, треба рећи ријечдвије и о њој; али, на жалост, о њој се знало мало, знало се само то да Петрович има жену, чак да носи на глави капицу а не мараму; љепоторн се није могла похвалити, једино су јој при сусрету гардијски војници завиривали испод капице, мичући брком и испуштајући неки особити глас.

Пењући се Петровичу степеницама које су, треба признати, све биле измашћене водом и помијама и прожете оним амонијачним задахом који гризе очи и, као што је познато, стално се осјећа на свим мрачним степеницама петроградских кућа – пењући се степеницама Акакије Акакијевич је већ мислио о томе колико ће Петрович заискати за поправку и у мислима одлучио да не да више од двије рубље. Врата су била отворена зато што се кухиња, у којој је домаћица пржила некакву рибу, била толико напунила димом да се нису могле видјети чак ни бубашвабе. Акакије Акакијевич је прошао кроз кухињу, чак и неопажен од домаћице, и ушао, напосљетку, у собу гдје је угледао Петровича како, подвитих ногу као турски паша, сједи на широком, необојеном дрвеном столу. Ноге су му, по обичају кројача који сједи за послом, биле босе. И прије свега; пао му је у очи велики прст, добро познат Акакију Акакијевичу, с неким унакаженим ноктом, дебелим и снажним као у корњаче оклоп. О Петровичеву врату висило је повјесмо свиле и конца, а на кољенима му је била нека стара одјећа. Он је већ око три минута удијевао конац у иглу, али му то није полазило за руком, и зато се јако љутио на мрак, па и на сам конац, полугласно мрмљајући: »Не пролази, неваљалац; једеш ме, гаде један!« Акакију Акакијевичу је било непријатно што је наишао баш у тренутку кад се Петрович љутио: волио је да код њега наручује нешто кад је Петрович био мало већ поднапит или, како је говорила његова жена: »Повукао мало више шоме, ћорави ђаво«. У таквом стању Петрович је врло радо спуштао цијену и пристајао на понуду, чак се сваки пут клањао и захваљивао. Послије тога би, истина, долазила његова жена, жалећи се да јој је муж био пијан и да се зато погодио тако јефтино; али

обично додаш један гривеник[4] и све буде у реду. Сад је Петрович, чини се, био тријезан и зато крут, незгодан за разговор, и готов да затражи ђаво би га знао какву цијену. Акакије Акакијевич је то схватио и већ хтио да одустане, али је ствар већ била покренута, Петрович је врло упорно зачкиљио на њега својим јединим оком, и Акакије Акакијевич и нехотице изговори:

– Добар дан, Петровичу!

– Добро здравље вам желим, господине – одврати Петрович и искоси своје око на руке Акакија Акакијевича да види какав му плијен овај доноси.

– А ја, ево, мало до тебе, Петровичу, овај .. .

Ваља знати да се Акакије Акакијевич најчешће изражавао приједлозима, прилозима и, напосљетку, таквим рјечицама које коначно не значе ништа. Ако је у питању било нешто врло замршено, имао је обичај да реченицу чак и не доврши, тако да је често, почевши разговор

ријечима: »То је, заправо, сасвим, овај . . .«, а потом ништа, и сам је заборављао, мислећи да је већ све изговорио.

– Но, шта је? – рече Петрович и у исти мах пажљиво разгледа својим јединим оком његов огртач са свих страна, почев од јаке до рукава, леђа, разрез и рупице – што му је све било добро познато, зато што је то било дјело његових руку. Такав је обичај у свих кројача: то је прво што он учини при сусрету.

– А ја, ето, овај, Петровичу... шињел, сукно... ето видиш, свугдје на другим мјестима је још јако, само се мало запрашило па изгледа као да је старо, а ново је, и ето само је на једном мјесту мало, овај ... на леђима, и ево још на једном рамену се мало протрло, и ево на овом рамену мало – видиш, то је све. И посла је мало...

Петрович узе огртач, рашири га по столу, па га је дуго загледао, завртио главом и пружио руку према прозору да дохвати округлу табакеру са сликом некога генерала, неизвјесно баш којег, зато што је мјесто гдје му се налазило лице било пробушено прстом и потом залијепљено четвртастим парчетом хартије. Ушмркнувши бурмут, Петрович размакне огртач на својим рукама, промотри га према свјетлости и опет заврти главом. Затим га је преврнуо на поставу и поново завртио главом, опет узео поклопац са генераловом сликом, залијепљеном хартијом, и увукавши у нос дуван, заклопио, вратио табакеру на мјесто и напосљетку рекао:

– Не, не може се поправити: слаба гардероба! На те ријечи срце Акакија Акакијевича задрхта.

– А што не може, Петровичу? – рече он готово молећивим гласом дјетета. – Та само се на раменима мало излизало, па ти сигурно имаш какво парченце ...

– Ма парченце се може наћи, наћи ће се парченце – рече Петрович – али се не може нашити: сукно је сасвим труло, дотакнеш ли га иглом, оно се већ развлачи.

– Па нека се развлачи, ти одмах закрпицу.

– Али се закрпица нема на шта ставити, нема се за шта причврстити, подеротина је врло велика. Сукно је тако слабо да ће се разлетјети чим дуне вјетар.

– Па ипак пришиј. Како ћу заиста овако!...

– Не – рече Петрович одлучно – ништа се ту не може урадити. Сукно је сасвим слабо. Него ће боље бити да ви, кад наиђе хладно зимско вријеме, направите од њега себи обојке, зато што чарапе не гријају ноге. То су измислили Нијемци да би узели што више новаца. Петрович је волио да у згодној прилици боцне Нијемце; а шињел, како видите, мораћете правити нов.

Кад је чуо ријеч »нови«, Акакију Акакијевичу се замагли пред очима, и све што је било у соби, почело се пред њим вртјети. Он је јасно видио само генералову слику лица залијепљеног хартијом на поклопцу Петровичеве табакере.

– Како нови? – рече он, још увијек као у сну. – Па ја за то немам ни новаца.

– Да, нови – рече Петрович с грубим спокојством.

[4] гривеник — ковани новац од десет копјејака, прим. прев.

– А ако би правио нови, колико би он, овај ...

– То јест, колико ће стајати?

– Да.

– Па, биће потребно дати више од 150 рубаља – рече Петрович и при том значајно стисне усне. Он је јако волио силне ефекте, волио је да човјека некако одједном потпуно запрепасти, и да га потом искоса погледа и види какво ће лице послије таквих ријечи начинити запрепашћени човјек.

– Сто педесет рубаља за шињел! – врисне јадни Акакије Акакијевич, врисне може бити први пут у своме животу, јер се увијек одликовао тихошћу свога гласа.

– Да – рекне Петрович – и још какав шињел. Ако би се на јаку ставило крзно од куне и капуљача поставила свилом, изишло би и двије стотине.

– Петровичу, молим те – говорио је Акакије Акакијевич молећивим гласом, не слушајући и трудећи се да не чује Петровичеве ријечи и све његове ефекте – поправи га некако, да ми послужи макар коликотолико.

– А не, то би испало: и стуцати рад и бадава страћити новац – рече Петрович. Послије таквих ријечи Акакије Акакијевич је изишао потпуно сатрвен.

Послије његова одласка Петрович је још дуго стојао, значајно стиснувши усне и не прихватајући се посла будући задовољан што ни себе није осрамотио ни кројачку вјештину изневјерио.

Изишавши на улицу, Акакије Акакијевич је био као у сну. »Тако ти је то« – говорио је сам себи – »ја, заправо, нисам ни мислио да би то испало...«, а затим, послије кратког ћутања, додао: »Ето, тако ти је то! Ето шта је, напосљетку, испало, а ја, заправо, никако нисам могао ни помислити да би то могло бити тако«. Затим је опет настало дуго ћутање, послије чега је опет прословио: »Тако ти је то! Ето већ како, заиста, сасвим неочекивано, то... то никако не би... такве околности!« Рекавши то он, умјесто кући, пође сасвим на супротну страну, и не примјећујући то. Успут се о њега очешао димничар својим прљавим боком и огаравио му цијело раме, а са врха куће у градњи сручила се на њега пуна посуда креча. Он није примијетио ништа од тога, и тек онда кад је натрапао на стражара, који је, спустивши поред себе алебарду, истресао из рога дуван на свој жуљевити длан, мало се пренуо, и то зато што му је овај рекао: »Куд срљаш, зар немаш тротоара?« То га је навело да погледа око себе и да се врати кући. Тек ту је почео сабирати мисли, јасно сагледавати свој положај, стао разговарати сам са собом, више не испрекидано, већ разборито и отворено као са увиђавним пријатељем с којим се може поразговарати о најприснијој и најближој ствари. »Али не« – рече Акакије Акакијевич – »сад се с Петровичем не треба објашњавати; он је сад... жена га је, изгледа, попритегла. Него боље ће бити да му одем у недјељу изјутра: послије суботне пијанке он ће чкиљити и бити бунован, требаће му да растјера мамурлук, жена му неће дати новаца, ја ћу му онда тутнути у шаку гривеник, он ће постати попустљивији и шињел ће тада, овај...« Тако је Акакије Акакијевич разговарао сам са собом, охрабрио се, дочекао прву недјељу и спазивши издалека како Петровичева жена одлази некуда из куће, он право па к њему.

Петрович је послије суботе доиста јако чкиљио, отромбољио главу и био сасвим бунован; али при свему томе, чим је дознао у чему је ствар, одмах се тргао као да га је сам ђаво подбо. »Не може« – рече – »изволите наручити нов«. Акакије Акакијевич му је одмах тутнуо гривеник. »Благодарим, господине, поткријепићу се малчице за ваше здравље« – рече Петрович – »а због шињела се немојте узнемиравати: он не ваља баш ништа. Нови ћу вам сашити дивно, и при томе остајемо«.

Акакије Акакијевич хтједе још нешто о поправци, али га Петрович не саслуша до краја и рече: »Сашићу вам нов и неизоставно, у то будите увјерени, за то ћу се постарати. Може чак бити и по најновијој моди: да се јака закопчава испод грла сребрном копчом.«

Тада је Акакије Акакијевич схватио да неће моћи без новог шињела, и сасвим клоне

духом. Али како га, заправо, направити, са чим, с каквим новцем? Истина, дјелимично би се могло понадати у награду која ће се додијелити о празнику, али је тај новац већ давно био распоређен у друге сврхе. Требало је купити нове панталоне, платити обућару стари дуг за стављање нових капни на старим сарама од чизама, па је требало наручити код шваље три кошуље, па два пара оног рубља које је непристојно исказати штампаном ријечи – укратко сав новац се морао потпуно расподијелити; чак и када би директор био тако милостив да умјесто четрдесет рубаља награде одреди четрдесет пет и педесет, ипак би остао само некакав ситниш који би према новцу потребном за шињел био као капља у мору. А знао је, разумије се, и то да је Петрович имао неки луд обичај да неочекивано одреди враг ће га знати како високу цијену, тако да се дешавало да се ни сама његова жена није могла уздржати да не викне: »Јеси 1' полудио, будало једна! Понекад узме да ради за багателу, а сад као да га је ђаво однио, па затражио више него што сам вриједи«. Најзад, иако је знао да ће Петрович узети да му шије и за осамдесет рубаља, ипак, одакле узети и тих осамдесет рубаља? Половину би још и могао наћи: половина би се пронашла, можда чак и нешто више; али одакле узети другу половину?... Читалац треба најприје да дозна гдје се дјела прва половина. Акакије Акакијевич је имао обичај да од сваке утрошене рубље одвоји по један грош у касицу са закључавањем и с прорезом на горњој страм за убацивање новца. Свако пола године пребројавао је бакарни новац и зарњењивао га ситним сребром. Тако је радио одавно, и на тај начин за неколико година накупило му се више од четрдесет рубаља. И тако је сад половину имао у рукама; али гдје наћи другу половину? Одакле узети других четрдесет рубаља? Акакије Акакијевич је мислио и ријешио да мора смањити свакодневне трошкове, бар за једну годину изоставити увече чај, не палити увече свијећу, а ако би затребало нешто радити, онда отићи у газдаричину собу и радити при њеној свијећи; улицама, по камену и плочнику ходати што лаганије и опрезније да се ђонови не би брзо излизали; праљи што рјеђе давати рубље на прање; а да се не би износило, скидати га сваки пут кад се дође кући и остајати само у полупамучном врло старом домаћем огртачу који је пажљиво чувало чак и само вријеме. Треба истину рећи да му је с почетка било тешко да се навикне на та ограничења, али се послије некако навикао и било је све у реду; чак је сасвим навикао да увече и гладује; али се зато хранио духовно, носећи у својој глави трајну мисао о новом шињелу. Отада као да му је и сам живот постао некако пунији, као да се оженио, као да је још неко био крај њега, као да није био сам, већ да се нека пријатна другарица сложила да заједно с њим пређе животни пут – и да та другарица није био нико други него тај шињел постављен дебелом ватом и јаком, неподеривом поставом. Постао је некако живљи, чак чвршћег карактера, као човјек који се већ за нешто опредијелио и поставио себи циљ. С његова лица и из његових поступака саме од себе су нестале сумња и неодлучност – ријечју, све колебљиве и неодређене црте. С времена на вријеме би му се појавио сјај у очима, а кроз главу су му пролијетале чак најсмјелије мисли: да ли стварно да стави куницу на јаку.

Размишљања о том умало га нису довела до расијаности. Једном, док је преписивао неки акт, умало што није погријешио, па готово да гласно узвикне: »Ух!« и прекрсти се. Сваког мјесеца је макар једанпут навраћао код Петровича да поразговара о шињелу, о томе гдје је боље купити сукно, и какве боје, и по коју цијену, и мада помало забринут, ипак се увијек враћао кући задовољан помишљајући да ће, напосљетку, доћи вријеме кад ће све то купити и кад ће шињел бити направљен. Чак је ствар пошла брже но што се надао. Противно сваком очекивању, директор је Акакију Акакијевичу одредио не четрдесет или четрдесет пет, већ цијелих шездесет рубаља награде. Да ли је он наслућивао да је Акакију Акакијевичу потребан шињел или се то тако догодило случајно, тек у њега се тиме нашло двадесет рубаља више. То је убрзало ток догадаја. Још нека дватри мјесеца гладовања и у Акакија Акакијевича се накупило око осамдесет рубаља. Његово срце, иначе сасвим мирно, почело је јаче куцати. Првога дана кренуо је заједно с Петровичем по радњама. Купили су врло добро сукно – није ни чудо, јер су већ пола године о томе мислили и ријетко је прошао мјесец да нису залазили у радње и распитивали се за

цијене. Зато је сам Петрович рекао да бољег сукна и нема. За поставу су изабрали циц, али тако добар и чврст да је, по Петровичевим ријечима, био још бољи него свила и, на изглед, чак љепши и сјајнији. Куницу нису купили, јер је била заиста скупа; мјесто ње изабрали су мачје крзно, најбоље које се нашло у радњи, које се издаље увијек могло сматрати куницом. Петрович се позабавио око шињела двије недјеље зато што је имало много да се прошива, иначе би био готов прије. За руке је узео дванаест рубаља – мање се није могло: све је било шивено свиленим концем, двоструким ситним бодом, а Петрович је потом преко сваког бода прелазио зубима и њима утискивао различите фигуре. Било је то... тешко је рећи баш ког дана, али вјероватно оног најсвечанијег у животу Акакија Акакијевича, кад му је Петрович најзад донио шињел. Донио га је изјутра, пред сам тренутак кад је требало поћи у департамент. Шињел никада не би могао стићи у бољи тренутак но што је био тај, пошто су већ почињали доста јаки мразеви, а изгледало је да ће бити још јачи. Петрович се појавио са шињелом онако како доликује добром кројачу. На његовом лицу огледао се тако важан израз, какав Акакије Акакијевич још никада није видио. Савршено је, чини се, осјећао да је направио велику ствар и да је у себи одједном осјетио провалију која раздваја оне који само стављају поставе и преправљају стара од оних који шију нова одијела. Петрович скиде са шињела џепну марамицу, којом га је покрио; марамица тек што је била донесена од праље; потом ју је савио и ставио у џеп. Затим узе шињел, погледа га врло поносно, и држећи га објема рукама, врло вјешто га баци Акакију Акакијевичу на рамена: повуче га и остраг превуче руком одозго надоље, потом га раскопчаног на Акакију Акакијевичу набра. Акакије Акакијевич, као човјек у годинама, хтио је да проба рукаве; Петрович му је помогао да га обуче и испало је да су рукави били добри. Укратко, показало се да је шињел био савршен и да је стигао у прави час. Петрович није пропустио да том приликом каже да је шио тако јефтино само зато што живи без фирме у малој улици и што, уз то, одавно познаје Акакија Акакијевича, а да би му на Невском проспекту само за руке узели седамдесет пет рубаља. Акакије Акакијевич није хтио о томе разговарати с Петровичем, бојао се огромних сума којима је Петрович волио да подиже прашину. Он му је платио, захвалио и одмах отишао у департамент у новом шињелу. Петрович је изишао одмах за њим и оставши на улици још дуго, посматрао шињел издалека, и затим хотимице прешао на другу страну да би, заобишавши кривом уличицом, поново истрчао на улицу и још једанпут погледао свој шињел са друге стране, то јест с лица. Акакије Акакијевич је, међутим, корачао у најсвечанијем расположењу. Он је у сваком тренутку осјећао да му је на раменима нов шињел и неколико пута се чак и осмјехнуо од унутрашњег задовољства. И доиста, била су ту два преимућства: једно, што је топло, а друго, што је лијепо. Пут уопште није примјећивао и одједном се нашао у департаменту; у тријему је скинуо шињел, погледао га са свих страна и наложио вратару да на њ добро пази. Не зна се како су сви у одјељењу одмах дознали да Акакије Акакијевич има нов шињел и да стари вицмундир више не постоји. Сви су одмах истрчали у тријем да виде нови шињел Акакија Акакијевича.

Почели су му честитати, поздрављати се с њим, тако да се он у почетку само осмјехивао, и послије застидио. А кад су сви, пришавши му, почели говорити да нов шињел треба залити и да треба бар да им приреди једно вече, Акакије Акакијевич се сасвим збуни, не знајући шта да ради, шта да им одговори и како да се изговори. Тек послије неколико минута почео их је доста простодушно увјеравати, сав поцрвењевши, да то никако није нов шињел, да то није ништа нарочито, да је то стари шињел. Напосљетку, један од чиновника, неки помоћник шефа одсјека, вјероватно зато да би показао да није нимало горд и да чак одржава везе с нижима од себе, рече: »Добро, ја приређујем вече мјесто Акакија Акакијевича и молим вас данас сви код мене на чај: данас ми је, као што знате, имендан«. Чиновници су, наравно, одмах честитали помоћнику шефа одсјека и позив прихватили са задовољством. Акакије Акакијевич се почео изговарати да не може доћи, али су му сви стали говорити да би то било неучтиво, просто брука и срамота, и он никако није могао одбити. Уосталом, послије му је било пријатно кад се сјетио да ће то бити

прилика да се и увече прошета у новом шињелу. За Акакија Акакијевича цио тај дан био је најсвечанији празник. Вратио се кући у најбољем расположењу, скинуо шињел и пажљиво га објесио о зид, погледавши још једном сукно и поставу, потом хотимице, ради поређења, извадио свој стари, сасвим распаднути огртач. Погледао га је, па се и сам насмијао: тако је била велика разлика! И још се послије тога, за вријеме ручка, дуго смјешкао кад год би се сјетио у каквом је стању био огртач. Јео је раздрагано и послије ручка није преписивао ништа, никакав акт, већ је мало прођенчарио на постељи док се није смрачило. Затим се, не одуговлачећи, обукао, огрнуо шињел и изишао на улицу. Гдје је заправо становао чиновник који их је позвао на чај, не можемо, на жалост, рећи: памћење почиње јако да нас издаје, и све што постоји у Петрограду, све улице и куће тако су се слиле и побркале у глави да је врло тешко извести одатле било шта сређено. Како било да било, несумњиво је то да је тај чиновник живио у љепшем дијелу града – према томе, доста далеко од Акакија Акакијевича. Најпрјие је Акакије Акакијевич морао проћи неким пустим, слабо освијетљеним улицама, али што се више приближавао чиновниковом стану, улице су постајале живље, насељеније и јаче освијетљене. Пјешаци су почели чешће промицати, појављивале се и даме, лијепо обучене, мушкарци с оковратником од даброва крзна, рјеђе су се сретале Вањке на својим саоницама са дрвеним решеткастим оградама које су биле позакуцаване позлаћеним клиновима – супротно томе наилазили су кочијаши са баршунастим капама малинове боје, с лакованим саоницама, увијени у ћебад од медвјеђег крзна и уз шкрипу точкова пролијетале кочије са украшеним сједиштима за кочијаше. Акакије Акакијевич је на све то гледао као на неку новост. Он већ неколико година није излазио увече на улицу. Зауставио се радознало пред освијетљеним излогом једне трговине да погледа слику на којој је представљена нека лијепа жена како изува ципелу обнаживши своју врло лијепу ногу, а иза њених леђа, из врата друге собе, испружио главу некакав мушкарац са залисцима и лијепом шпанском брадицом. Акакије Акакијевич је одмахнуо главом, насмијешио се и пошао својим путем. Зашто се насмијешио, зато што је видио сасвим непознату ствар о којој, међутим, сваки човјек ипак има неку слутњу, или је помислио, као и многи други чиновници: »Е, па ти Французи! Ста да се и каже, само ако нешто зажеле, то сасвим тако....« А може бити да није помислио чак ни то – не може се продријети у човјекову душу и дознати све што он мисли. Најзад, стигао је до куће у којој је становао помоћник шефа одјељења. Помоћник шефа одјељења живио је на великој нози: на степеништу је свијетлио велики фењер, стан му је био на другом спрату. Ушавши у предсобље, Акакије Акакијевич је спазио на поду читаве редове каљача. Између њих, насред собе, налазио се самовар који је шуштао и испуштао пару у колутовима. На зидовима су висили сви шињели и плаштови, међу којима су неки били чак и са оковратницима од дабровине или са јакама од сомота. Из собе су се чули граја и говор који су наједном постали јасни и разговијетни чим су се отворила врата и појавио се лакеј с послужавником, на коме је било много испражњених чаша, с посудом за павлаку и корпицом за двопек. Очигледно је да су се чиновници давно скупили и попили прве чаше чаја. Објесивши свој шињел, Акакије Акакијевич уђе у собу и пред његовим очима се истовремено помолише свијеће, чиновници, луле, столови за картање, а слух су му заглушили шкрипа столица и брзи разговор, који је допирао са свих страна. Он стаде насред собе сасвим беспомоћно, трудећи се да се присјети шта треба да чини. Али су га утом били примијетили, бучно га поздравили, па сви одмах изишли у предсобље и поново разглеђали његов шињел. Мада се Акакије Акакијевич збунио, ипак, будући да је био простодушан човјек, није могао да се не обрадује видећи како су сви хвалили његов шињел. Затим су, разумије се, сви оставили и њега и његов шињел и упутили се, као што обично бива, столовима одређеним за играње виста. Све то: граја, разговори и гомила људи – све је то Акакију Акакијевичу било некако чудно. Он просто није знао шта да ради, куд да дјене руке, ноге и цијелога себе; напосљетку, сјео је уз оне што су се картали, гледао карте, загледао у лице једном па другом, и послије неког времена почео зијевати, осјећати да му је досадно, тим прије што је то већ давно било вријеме кад је он, по обичају, лијегао да спава. Хтио се опростити са

домаћином, али му то други нису допустили говорећи да је неопходно у част новог шињела испити по чашу шампањца. Након један сат донијели су вечеру која се састојала од руске салате, хладне телетине, паштета, посластичарских пирошки и шампањца. Акакија Акакијевича су натјерали да попије двије чаше шампањца, послије чега је он осјетио да је у соби било веселије, али ипак није могао заборавити да је већ дванаест сати и да је давно било вријеме да се иде кући. Да домаћин не би некако смислио да га задржи, он је неопажено изишао из собе, пронашао у предсобљу шињел, са жалошћу спазио да лежи на поду, отресао га, скинуо с њега сваку пахурјицу, обукао га и спустио се степеницама на улицу. На улици је све још било освијетљено. Неке мале продавнице, ти стални клубови слугу и разних других људи, биле су отворене, из других, које су биле затворене, ипак су се кроз пукотине на вратима пружали дуги млазови свјетлости, што је био знак да оне још нису без друштва и вјероватно да слушкиње или слуге завршавају своја оговарања и разговоре, доводећи своју господу у недоумицу гдје се они сад налазе. Акакије Акакијевич је ишао у веселом расположењу, па је чак нагло, не знајући зашто, потрчао за неком дамом која је као муња пројурила поред њега и чији је сваки дио тијела био у необичним покретима. Али се ипак брзо зауставио и опет пошао лагано, чудећи се и сам зашто је био пројурио. Ускоро су се пред њим протегле оне пусте улице које нису пријатне ни дању, а камоли ноћу. Сад су постале још празније и усамљеније: фењери су почели свјетлуцати рјеђе, уље је, види се, веч мање капкало; појавише се дрвене куће, плотови; нигдје живе душе; само је по улицама свјетлуцао снијег и тужно се црњеле ниске уснуле страћаре са затвореним капцима. Он се приближио мјесту гдје је улицу пресијецао бескрајан трг који је изгледао као страшна пустиња и на чијој су се другој страни једва назирале куће. У даљини, богзна гдје, жмиркало је слабо свјетло у некаквој дашчари која се, чинило се, налазила на крају свијета. Ту се весело расположење Акакија Акакијевича некако знатно умањило. Ступио је на трг не без некаквог недовољног страха, као да му је срце предосјећаио нешто рђаво. Осврнуо се и погледао с једне и са друге стране. Као да је око њега било море. »Не, боље је и не гледати«, помислио је и корачао затворених очију, а кад их је отворио да види да ли је близу крај трга, наједном је спазио да пред њим, готово пред самим носом, стоје неки бркати људи, али какви, заправо, то већ није могао разазнати. Очи су му се замаглиле и срце у грудима закуцало. »Па ово је мој шињел!« – рече један од њих громким гласом, шчепавши га за јаку. Акакија Акакијевич хтједе већ да викне »Стражар!« кад му други од њих принесе устима песницу велику као чиновничка глава и рече: »Де, само викни!« Акакије Акакијевич само осјети како су му скинули шињел и ударили га корјеном, а он пао наузнак на снијег и више ништа није осјећао. Послије неколико минута дошао је к себи и дигао се на ноге, али тада већ није било никога. Осјећао је да је напољу хладно и да он нема шињела, почео је викати, али глас, изгледа, није могао ни допријети до ивице трга. Очајан, не престајући да виче, почео је трчати преко трга право ка стражари поред које је стражар стојао и, ослоњен на халебарду, гледао, чини се, радознало, желећи да дозна ког врага човјек издаље трчи к њему и виче. Акакије Акакијевич, дотрчавши до њега, задихано је почео викати да он спава и да ништа не осматра, да не види како пљачкају човјека. Стражар одговори да није примијетио ништа, да је само видио како су га насред трга зауставила нека два човјека, да је помислио да су то били његови пријатељи; а да он, умјесто да се узалуд свађа, боље да ујутро оде надзорнику, па ће надзорник пронаћи ко му је узео шињел.

Акакије Акакијевич је дотрчао кући потпуно неуредан: оно мало косе што је још остало на сљепоочницама и на потиљку било је сасвим рашчупано; бокови, груди и цијеле панталоне биле су обавијене снијегом. Старица, газдарица његова стана, чувши страховито лупање у врата, нагло скочи из постеље и с ципелом само на једној нози потрчи да отвори врата придржавајући, из срамежљивости, руком кошуљу на грудима. Али отворивши врата и видјевши како изгледа Акакије Акакијевич, устукнула је назад. Кад јој је он испривовиједао шта му се догодило, она је пљеснула рукама и рекла да треба да иде право члану кварта, да ће се полицијски надзорник правити важан, обећати и слагати, и да је најбоље ићи право члану кварта, да га она и познаје

отуда што је Ана, Финкиња, која је прије била њена куварица, сада код члана кварта дадиља, да га и она често лично виђа кад се провезе поред њихове куће, и да он долази сваке недјеље у цркву да се помоли богу, значи, а то се по свему види, мора бити да је добар човјек. Саслушавши то, Акакије Акакијевич тужан оде полако у своју собу, а како је провео ноћ, препушта се да о томе суди онај ко може коликотолико да се пренесе у положај другога. Ујутру рано отишао је члану кварта; али му рекоше да он спава; дошао је у десет – опет му рекоше: спава; дошао је у једанаест сати – рекоше му да члан кварта није код куће; дошао у вријеме ручка, али га писари у предсобљу никако не хтједоше пустити желећи безусловно дознати каквим је послом дошао, каква га је невоља довела и шта се то догодило, тако да је Акакије Акакијевич напосљетку зажелио да једном у животу и он покаже карактер и одлучно рекао да мора лично видјети самог члана кварта, да га они у томе не смију спријечити, да је дошао из департамента државним послом, и ако се на њих пожали, да ће они онда видјети своје. На то се писари нису усудили ништа рећи, па један од њих оде да позове члана кварта.

Причу о отмици шињела члан је примио некако необично чудно. Умјесто да обрати пажњу на главни предмет, он је Акакија Акакијевича почео испитивати зашто се тако касно враћао кући, није ли свраћао и није ли био у каквој непоштеној кући, тако да се Акакије Акакијевич потпуно збунио и изишао од њега ни сам не знајући да ли ће предмет о његову шињелу добити одговарајући ток или неће. Цијелога тога дана он није био у надлештву једини пут у своме животу. Сутрадан се појавио сав блијед и у свом старом огртачу који је сад био још јаднији. Мада је било и таквих чиновника који нису пропустили да се Акакију Акакијевичу не подсмјехну и овом приликом, ипак је његово приповиједање о отмици шињела многе ганyло. Ријешили су да одмах скупе за њега прилог, али су скупили врло мало, пошто су се чиновници и без тога већ били много истрошили уписивањем за директоров портрет и претплатом на неку књигу коју им је препоручио начелник одјељења, пишчев пријатељ – и тако је сума испала безначајна. Један од њих, побуђен сажаљењем ријешио се да Акакију Акакијевичу помогне бар добрим савјетом рекавши да не иде полицијском надзорнику зато што, ако се и деси да он, у жељи да заслужи похвалу претпостављених, на неки начин пронађе шињел, шињел ће ипак остати у полицији ако сам не поднесе законске доказе да је његов; а било би најбоље да се обрати једној важној личности, да та важна личност, повезавши се и споразумијевши с ким треба, може учинити да се ствар сврши успјешније. Није се имало куд, Акакије Акакијевич се ријеши да иде важној личности. Каква је, заправо, и у чему се састојала дужност важне личности, то је остало непознато све до сада. Треба знати да је једна важна личност постала важном личношћу тек недавно и да је дотада он био неважна личност. Уосталом, његов положај, у поређењу са другим, још важнијим, ни сада се није сматрао важним. Али се увијек нађе такав круг људи за које је положај, у очима других неважан, за њих важан. Уосталом, овај се старао да важност свога положаја увећа многим другим средствима, и то: увео је обичај да га нижи чиновници, кад он долази на дужност, сачекају још на степеницама; да му се нико не смије јављати непосредно, већ да све мора тећи најстрожим редом: колешки регистратор да подноси предмет губемијском секретару, губернијски секретар титуларном или било каквом другом савјетнику, да би ствар, напосијетку, тако дошла до њега. Тако су у светој Русији сви заражени подражавањем, свако подражава свога старјешину. Чак се приповиједа да је неки титуларни савјетник, кад је постао шеф неке мале самосталне канцеларије, одмах преградио за себе посебну собу, назвао је »пријемном собом« и пред вратима поставио некакве разводнике са црвеним јакама и гајтанима, који су сваком долазнику отварали врата, мада се у »пријемној соби« једва могао смјестити обичан сто за писање.

Пријеми и обичаји важне личности били су солидни и величанствени, али једноставни. Основа његова система била је строгост. »Строгост, строгост и – строгост«, говорио је обично и при посљедњој ријечи би обично врло значајно погледао у лице онога коме је говорио. Мада за то није било никаквог разлога, јер је десетак чиновника, који су чинили сав управни механизам

његове канцеларије, и без тога живјело у одговарајућем страху: чим би га спазили издалека, остављали би посао и чекали у ставу мирно док шеф не прође кроз канцеларију. Његов обичан разговор с потчињенима био је строг и састојао се из свега три реченице: »Како се ви усуђујете? Знате ли ви с ким говорите? Схватате ли ви ко је пред вама?« Ипак, у души је био добар човјек, са друговима присан, услужан, али га је генералски чин сасвим ошамутио. Добивши генералски чин, он се некако смео, залутао и никако није знао како да се понаша. Кад је бивао са себи равнима, био је још човјек као што треба, човјек врло пристојан, у многом погледу чак и доста паметан; али чим би се нашао у друштву људи макар за један чин нижим од свога, онда просто не би био низашта: ћутао је, и његов положај изазивао је жалост тим прије што је и сам осјећао да би вријеме могао провести несравњено боље. Понекад му се у очима огледала силна жеља да се придружи некој групи и укључи у какав занимљив разговор, али га је задржавала помисао: неће ли то бити превише од њега, неће ли бити фамилијарно и неће ли тиме умањити свој значај? Усљед таквих размишљања вјечно је остајао ћутљив, промрмљавши само понекад неке једносложне ријечи и тиме стекао назив најдосаднијег чбвјека. Ето таквој важној личности је дошао наш Акакије Акакијевич, и дошао му у неповољније вријеме. Важна личноси налазила се у свом кабинету и врло, врло пријатно се распричала с неким недавно приспјелим старим знанцем и другом из дјетињства, с којим се није видјела неколико година.

У то вријеме су му јавили да је дошао неки Башмачкин. Он упита одсјечно: »Ко је то?« Одговорили су му: »Неки чиновник«. – »А! Нека причека, сад немам времена« – рече важни човјек. Овдје треба рећи да је то важни човјек сасвим слагао: имао је времена, он и његов пријатељ поразговарали су о свему и већ доста времена су прекидали разговор дугим ћутањем, само лако тапшући један другог по рамену и понављајући: »Тако ти је то, Иване Абрамовичу!« – »Тако је то, Степане Варламовичу!« Али је ипак чиновнику наредио да причека, да би пријатељу, човјеку који већ одавно није у служби и давно живи код куће у селу, показао колико дуго чиновници чекају у његову предсобљу. Напослијетку, пошто су се наразговарали, а још боље довољно нађутали и попушили цигарете у врло удобним фотељама са покретним наслонима, он се најзад, као тобож изненада, сјетио и рекао секретару који је у вратима био застао с актима ради референсања: »Да, ондје, чини ми се, чека неки чиновник; реците му да може ући«. Примијетивши смирени изглед Акакија Акакијевича и његов похабани вицмундир, нагло му се окренуо и рекао: »Шта желите?« – одсјечним и грубим гласом, који је раније, недјељу дана прије но што је добио садашње мјесто и генералски чин, посебно увјежбавао у својој соби, сам и пред огледалом. Акакије Акакијевич је благовремено осјетио одговарајућу бојажљивост, мало се збунио и онако како је могао, колико му је допуштала слобода језика, објаснио са чешћим уметањем рјечце »овај«, да је његов шињел био сасвим нов, да му је сад бездушно отет и да се обраћа њему, да се он својим заузимањем некако, овај, да се писмено повеже са господином врховним директором полиције или с неким другим, и пронађе шињел. Генералу се, не зна се зашто, овакво опхођење учинило фамилијарним.

– Шта, милостиви господине – настави он одсјечно – ви не знате ред? Куда сте то забасали? Не знате како се обављају послови? Најприје бисте о том морали предати молбу у канцеларију, она би била прослијеђена шефу одсјека, начелнику одјељења, затим би била предата секретару, а секретар би је већ доставио мени...

– Али, ваше превасходство – рече Акакије Акакијевич трудећи се да прибере сву малу прегршт присуства духа коју је још имао у себи и истовремено осјећајући да се страшно ознојио – ја сам се усудио ваше превасходство узнемирити зато што секретари, овај... непоуздан свијет...

– Шта, шта, шта? – рекне важна личност. – Како сте се ви тако осмјелили? Гдје сте накупили такве мисли? Каква се то дрскост распространила међу младим људима против начелника и старјешина!

Важна личност није, изгледа, примијетила да је Акакије Акакијевич већ превалио педесету годину. Према томе, ако би се и могао назвати младим човјеком, онда би то могло бити

само релативно, то јест у поређењу с оним коме је било већ седамдесет година.

– Знате ли ви коме то говорите? Схватате ли ви ко стоји пред вама? Схватате ли ви то, схватате ли, питам вас.

Ту он лупне ногом, повисивши глас тако силно да се то не би учинило страшним само Акакију Акакијевичу. Акакије Акакијевич обамре, зањуља се, задрхти читавим тијелом и више се није могао држати на ногама; да нису притрчали стражари да га придрже, сручио би се на под; изнијели су га готово непокретнога.

А он, важна личност, задовољан тиме што је ефекат чак и премашио његово очекивање, и сасвим усхићен мишљу да његова ријеч може чак и онесвијестити човјека, погледа искоса на свога пријатеља да докучи како он гледа на то, и са задовољством опази да се и његов пријатељ налази у неком врло неодређеном стању и да је и сам почео осјећати неки страх.

Како је сишао низ степенице и како је изишао на улицу, тога се Акакије Акакијевич никако није могао сјетити. Није осјећао ни руке ни ноге. У своме животу никада га још није тако јако изгрдио један генерал, и то још из другог надлештва. По вијавици, која је фијукала улицама, он је ишао отворених уста и скретао са тротоара; вјетар је, као обично у Петрограду, дувао на њега са све четири стране, из свих попречних уличица. Зачас му је отекло грло, и кад се довукао до куће, није могао изговорити ни ријечи; сав отекао, спустио се у постељу. Тако страшна бива грдња по званичној дужности. Сутрадан га је протресла јака грозница. Захваљујући великодушној помоћи петроградске климе, болест се развијала брже но што се могло очекивати, и кад је дошао љекар и опипао му пулс, није нашао да учини ништа друго него да пропише топле облоге, и то једино ради тога да болесник не би остао без благотворне медицинске помоћи; уосталом, већ послије дан и по наговијестио му је неизбјежан крај. Послије тога окренуо се газдарици и рекао: »А ви, мајко, немојте узалуд губити вријеме, одмах му наручите ковчег од боровине, јер ће храстов за њега бити скуп«. Да ли је Акакије Акакијевич чуо те за њега кобне ријечи, и ако их је чуо, да ли су на њега дјеловале потресно, да ли је он зажалио за својим убогим животом – ништа од тога није познато зато што је он све то вријеме био у бунилу и у ватри. Разне појаве, једна чуднија од друге, привиђале су му се непрекидно: час је видио Петровича и наручивао му нови шињел са некаквим замкама за лопове који су, причињавало му се, стално испод кревета; и сваки час је позивао газдарицу да му извуче једног лопова испод самог јоргана; час је питао зашто пред њим виси његов стари огртач кад он има нови шињел; час му се чинило да стоји пред генералом, да чује његове службене грдње гдје и признаје кривицу: »Крив сам, ваше превасходство!«; час је, опет, чак и ружно псовао, изговарајући најстрашније ријечи тако да се стара газдарица, која никад у животу од њега није чула ништа слично, крстила, тим прије што су те ријечи одмах послије ријечи »ваше превасходство«. Затим је говорио такве бесмислице да се није могло разумјети ништа; само се могло разумјети да су се неповезане ријечи и мисли вртјеле око једног и истог шињела. Напосљетку је јадни Акакије Акакијевич испустио душу. Ни соба, ни његове ствари нису биле запечаћене, прво зато што није било насљедника, а друго зато што је оставина била врло мала; поименице ово: свежањ гушчијих пера, двадесетак арака бијеле канцеларијске хартије, три пара кратких чарапа, дватри дугмета отпала са панталона и читаоцу већ познати огртач. Бог зна коме је све то припало: за то, признајем, није се распитивао чак ни приповједач ове приповијетке. Акакија Акакијевича су одвезли на гробље и сахранили. Петроград је остао без Акакија Акакијевича као да га у њему никад није ни било. Ишчезло је и нестало једно створење које нико није штитио, које ником није било драго, које није било ни за кога занимљиво, које чак није на себе скренуло пажњу ни природословца који не пропушти да стави на чиоду и обичну муху и посматра је кроз микроскоп; створење које је покорно подносило све канцеларијске подсмијехе и сишло у гроб без икаквог изузетног дјела, али пред чијим је очима ипак, мада пред сам крај живота, промакао један свијетао гост у виду шињела, који је за тренутак унио живост у његов биједни живот, и на који се одмах потом сручила неподношљива несрећа, као што се сручивала на цареве и

господаре свијета... Неколико дана послије његове смрти дошао му је у стан посиужитељ из департамента с наређењем да се одмах јави: тражи га начелник. Али се послужитељ морао вратити сам, обавијестивши да он више не може доћи, и на питање зашто, одговорио овим ријечима: »Зато што је већ умро и сахрањен прије четири дана«. Тако су у департаменту дознали за смрт Акакија Акакијевича, а већ сутрадан је на његовом мјесту сједио нови чиновник, растом много виши, који није писао слова онако право као он, већ много положеније и косије. Али ко би могао замислити да то што је о Акакију Акакијевичу овдје речено још није све и да му је суђено да неколико дана послије своје смрти проживи бучно, што би било као награда за његов живот који нико није примјећивао? Али се то десило, и наша тужна прича неочекивано добија фантастичан завршетак. По Петрограду се нагло пронијеше гласови да се код Калинкина моста и још много даље почео ноћу јављати мртвац, по изгледу чиновник, који тражи некакав украдени шињел, и под изговором да му је шињел украден, скида са свачијих леђа, без обзира на чин и звање, свакојаке шињеле: постављене мачијим крзном, дабровином, ватом, бунде од лисичијег и медвјеђег крзна – ријечју, од сваке врсте крзна и коже, којих су се људи само сјетили да покрију своју кожу. Један од департаментских чиновника видио је мртваца сопственим очима и одмах у њему познао Акакија Акакијевича: али је то у њега ипак улило такав страх да је почео бјежати колико га ноге носе и стога није могао све добро да размотри, само је видио како му је овај издалека пријетио прстом. Са свих страна су непрестано стизале жалбе да су леђа и рамена, хајд да су само титуларних, него чак и самих тајних савјетника, изложена потпуној прехлади због тога што се ноћу скидају с њих шињели. У полицији је издато наређење да се мртвац ухвати по сваку цијену, жив или мртав, и да се за примјер другима најстроже казни, и у томе чак умало што нису успјели. Наиме, стражар неке четврти у Кирјушкиној уличици био је већ на самом мјесту злочина добро шчепао мртваца за гушу у тренутку кад је покушао да смакне вунени шињел с неког музиканта у оставци, који је некада свирао у флауту. Кад га је шчепао за врат, позвао је криком своја два друга, којима је наложио да га држе само за тренутак док се он не маши за чизму да извуче из ње брестову табакеру са дуваном и мало окријепи нос који му је већ шест пута у животу био промрзао; али је, по свој прилици, дуван био такав да га није могао поднијети чак ни мртвац. Стражар није стигао ни да, запушивши прстом десну ноздрву, из лијеве шаке удахне, кад мртвац кихне тако јако, да је свој тројици сасвим запрскао очи. Док су они подигли песнице да их протрљају, мртвац је нестао бестрага, тако да они чак нису били сигурни ни да ли је он заиста био у њиховим рукама. Отада су се стражари тако нахватали страха од мртваца да су се бојали хватати и живе, већ би само издаље повикивали: »Ај ти, одлази својим путем« и мртвацчиновник се почео појављивати чак с оне стране Калинкиног моста, утјерујући велики страх у све плашљивије Ијуде.

Ми смо, међутим, сасвим оставили једну важну личност, због које је, право рећи, наша приповијетка, иначе потпуно истинита, добила фантастичан смјер. Прије свега, дуг према правичности изискује да се каже да је једна важна личност убрзо послије одласка јадног Акакија Акакијевича, изгрђеног на пасја кола, осјетила као неко сажаљење. Сажаљење њему није било туђе; његовом срцу биле су доступне многе добре унутрашње побуде, иако му је чин веома често сметао да оне дођу до изражаја. Чим је онај пријатељ који га је посјетио изашао из његове собе, он се замислио о јадном Акакију Акакијевичу. И отада му је скоро сваког дана излазио пред очи блиједи Акакије Акакијевич, који није могао издржати ону његову службену грдњу... Мисао о њему толико га је узнемиривала да је послије недјељу дана ријешио да му пошаље чиновника да види шта је с њим и како му је, и не би ли му што требало помоћи. Кад су му јавили да је Акакије Акакијевич умро у грозници, остао је запрепашћен, осјећао грижу савјети и цијелога дана био нерасположен. У жељи да се коликотолико разоноди и заборави непријатне утиске, оде увече једном од својих пријатеља код ког је затекао добро друштво, и, што је било боље од свега – сви су ту имали скоро један и исти чин, тако да он савршено ничим није морао бити спутаван. То је на његово душевно расположење дјеловало изванредно. Он се сасвим

отворио, постао у разговору пријатан, љубазан – ријечју, вече је провео врло угодно. Послије вечере попио је чашу двије, шампањца – средство, као што је познато, које не дјелује рђаво на расположење. Шампањац га је расположио за разноврсне неочекиваности, на примјер: ријешио се да не иде кући већ да сврати код једне даме, Каролине Ивановне, своје познанице, даме, чини се, њемачког поријекла, према којој је он имао савршено пријатељски однос. Треба рећи да важна личност више није био млад човјек, да је добар супруг и уважен отац породице. Два сина, од којих је један већ био запослен и љупка шеснаестогодишња кћи с мало савијеним али лијепим носићем, долазили су сваког дана да га пољубе у руку говорећи: »Bonjour, papa«.[5] Његова супруга, још свјежа и чак нимало ружна, пружала је најприје своју руку њему да је пољуби, а затим би, обрнувши је, она пољубила његову. Али важна личност, уосталом, сасвим задовољна домаћим породичним њежностима, нашла је за умјесно да ради пријатељских веза има пријатељицу у другом крају града. Та пријатељица није била нимало ни љепша ни млађа од његове жене; али постоје у свијету такве загонетке, и није наше да о њима расуђујемо. И тако, важна личност сиђе низ степенице, сједне у санке и рекне кочијашу: »До Катарине Ивановне«, и сам, сјајно се замотавши у топли шињел, остаде у том пријатном положају од којег се за руског човјека бољи ни замислити не може, то јест, кад не мислиш ни о чему, а мисли, међутим, једна пријатнија од друге, само долазе у главу, уклањајући потребу и да се оне растјерују и да се траже. Потпуно задовољан, он се овлаш присјећао свих веселих тренутака те вечери, свих својих ријечи које су натјерале његов мали круг да се смије; чак је многе од њих полугласно понављао и нашао да су све исто тако смијешне сада као и прије, и зато није чудо што се и сам смијао од свег срца.

На махове му је ипак сметао неки жестоки вјетар, који га је, дошавши одједанпут бог зна одакле и зашто, шибао по лицу засипајући га сњежним пахуљицама и правећи од оковратника на шињелу клобук као једро или му га нагло, с неком натприродном силом, набацујући на главу, задавао тиме сталну бригу како да се из њега искобеља. Важна личност изненада осјети да га је неко врло чврсто шчепао за оковратник. Кад се окрену, спазио је човјека ниска раста, у старом излизаном вицмундиру и с ужасом препознао у њему Акакија Акакијевича. Чиновниково лице било је бијело као снијег и он је гледао као прави мртвац. Али је страх важне личности превазишао све границе кад је спазио да су се мртвачева уста искривила, и кад је, запахнувши га страшним гробним вањом, изговорио ове ријечи: »А, тако, ето напосљетку и ти! Напосљетку сам те, овај, шчепао за јаку! Твој ми је шињел и потребан! Ниси се побринуо за мој, још си ме и изгрдио – дај ми сад свој!« Једна важна личност умало што не умре. Ма како да је био самовољан у канцеларији и уопште пред нижима, и мада је, погледавши његову фигуру и мужеван изглед, свако говорио: »Ух, какав самовољник!« он је овом приликом, као веома многи који имају јуначку спољашност, осјетио толики страх да се, не без разлога, почео бојати да не добије какав неприродни напад. Чак је сам, што је брже могао, скинуо с леђа свој шињел и викнуо кочијашу неким туђим гласом: »Тјерај кући што брже можеш!« Кочијаш, чувши глас којим се говори обично у одлучним тренуцима и пропраћа чак и нечим много опипљивијим, увукао је за сваки случај главу у рамена, замахнуо бичем и појурио као стријела. За нешто више од шест минута важна личност је већ била пред улазом у своју кућу. Блијед, уплашен и без шињела, умјесто до Катарине Ивановне, стигао је до своје куће, довукао се некако до своје собе и провео ноћ врло немирно, тако да му је сутра ујутро, док су пили чај, кћерка гласно рекла: »Ти си, тата, данас савим блијед«. Али је тата ћутао и ником ни ријечи није рекао о ономе што му се догодило, ни гдје је био, ни куда је хтио да иде. Тај догађај начинио је на њега силан утисак. Чак је потчињенима много рјеђе говорио: »Како се усуђујете, знате ли ви ко стоји пред вама?« А ако је и изговорио, то није чинио прије него што је саслушао о чему је ријеч. Али је још важније то што се отада више није појављивао чиновникмртвац: очевидно му је генералски шињел био као

[5] француски: »Добар дан, тата«, прим. прев.

по мјери; бар се више није чуло да су још с неког скидали шињел. Ипак, многи радени и брижљиви људи нису се хтјели смирити и говоркали су да се чиновникмртвац још увијек појављује у удаљеним дијеловима града. И заиста, неки коломенски стражар видио је својим очима како се иза једне куће појавило привиђање, но, будући по природи нешто слаб, тако да га је једном приликом обично одрасло прасе, побјегавши из неке приватне куће, оборило на земљу, на велико увесељење кочијаша, који су ту стојали и од којих је он, због тог исмијавања, затражио по грош за дуван – дакле, будући немоћан, он га није смио зауставити, него је ишао по мраку за њим све дотле док се привиђење, напосљетку, није осврнуло и зауставивши се упитало: »Шта ти хоћеш?« и показало му такву песницу каква се не може наћи ни у живих људи. Стражар је рекао: »Ништа«, и одмах се вратио натраг. Ипак, привиђање је било растом много више, имало превелике бркове и упутивши се, како се чинило, ка Обуховом мосту, сасвим ишчезло у ноћној тами.